

גליון תתי + ערש"ק פרשת וארא

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

”חזר ונעשה מטה” – גם או טבע?

עדות ודתארה במכות מצרים

בענין ”גמירי משמיה משקל לא שקלי”

מעלת סיוע עסקי לזולת

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

לקראת שבת

ר"ל, ראשית כל להטריד את האדם בתפלתו אשר גם בעמדו לפני הוי' בתפלה הנה לבו בל עמו, ואין זה ח"ו שאינו רוצה להתפלל או שהוא ח"ו בדרגא כזו שאינו מאמין בזה שהוא אומר בתפלתו, הוא רוצה להתפלל ומאמין באמת באמונה שלימה בכל מה שאומר בתפלתו, ולפעמים גם אומר איזה מזמור בהתרגשות הלב ("הארציג"), אבל עם זה הנה לפתע פתאום נופלין לו מחשבות זרות ומהם גם עניני שטות והבל שאין בהם שום ענין ותכן כלל, והיינו שאין במחשבות ההן שום צורך כלל גם לעניניו הגשמיים,

דבאמת מצד שכל הבריא גם שכל האנושי, הגס והגשמי לא יסכים בשום אופן אשר בעת עמדו לפני הוי' בתפלה יחשוב בענינים כאלו, דהלא מצד השכל הבריא צריך האדם להיות מסודר בכל עניניו, וכאשר הוא עומד ומדבר לפני חכם ושר הרי אינו דומה לכמו שמדבר עם שכמותו ו[ב]פרט בעמדו לפני הוי' בתפלה, וכל זה הוא בענין שהדבר לעצמו הוא תוכני אלא שצריך לדחותו לזמן אחר, אבל בדבר שהענין מצד עצמו אין לו שום תכן כלל וכלל ואינו אלא בלבול הדעת שהנה"ב מבלבל דעתו שבשעה ההיא הוא כחסר דעת ר"ל, דמי שהוא בריא בשכלו גם מחשבותיו מסודרות משא"כ החסר דעה ר"ל אין מחשבותיו מסודרות, ולפעמים הנה"ב זורק מח"ז של עניני כפירה ר"ל, והסיבה לזה הוא מצד טבע הרגילות בדברים בטלים שהמוח נעשה ריק שנקרא בלשון בני אדם "ראש ריקני" ("א פוסטע קאפ"),

ויש מי שהנה"ב שלו לוחם עמו בענין הדבור דגם בזה יש כמה חלוקי דרגות הן בדבור האסור ברכילות ולה"ר שקרים והוצאת שם רע, והן בדבור של כיעור באבק של חניפה והדומה או בדבורי צחות (הנק' 'גלייכווערטלעך'), ולפעמים הנה"ב לוחם עמו בענין הראי' או השמיעה.

מקרה לו כל ענין קדושת התומ"צ

ותחלת הכל הוא שהנה"ב מטמא את השמן שהו"ע העונג, הוא לוקח מהאדם את העונג בעניני קדושה, על ידי כך שהוא מחדיר בו עונג בעניני העולם בכלל ובכל ענינים אלו הן במדות והן במחשבה ודבור,

והעולה על כולנה הוא מה שהנה"ב מטמא ר"ל את השמן שבתורה ומצות, דלא זו בלבד מה שלוקח ר"ל את הענג וחיות אלקי שבתומ"צ אלא עוד זאת שמקרר לו כל ענין קדושת התומ"צ לתפוס את הדברים כפשוטן כפי השגת שכלו הפשוט.

(ספר המאמרים תש"א עמ' 61-60)

פתח דבר

בעזה"י.ת.

לקראת שבת קודש פרשת וארא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס 'ל**קראת שבת'** (גליין תתי), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקרא אני דודש..... **ב**

"חזר ונעשה מטה" – נס או טבע?

מדוע לא מצינו שיעשה אהרן מעשה מיוחד כדי שהתנין יתהפך בחזרה למטה ? / מה החילוק בין הפיכת מטה משה לנחש להפיכת מטה אהרן ? / ביאור דברי רש"י על מטה אהרן על פי חילוק בין ב' סוגי נסים

(ע"פ לקטי שיחות חב"ו עמ' 49 ואילך)

פנינים ... עיונים וביאורים קצרים **ה**.

איך היתה יוכבד דודתו של עמרם? (ע"פ לקטי שיחות ח"ו עמ' 42 ואילך)

עדות והתראה כמכות (ע"פ לקטי שיחות ח"ו עמ' 57)

יינה של תורה..... **ו**.

האם נכון לשאול על הנהגת ה'?

מדוע דווקא משה הקשה על הנהגת השי"ת ? / באיזה אופן עבדו האבות ומשה את השי"ת ? / איזו גזירה התבטלה במתן תורה ? / ואיך יכולים לחבר את ההפכים ?

(ע"פ לקטי שיחות ח"ו עמ' 854 ואילך)

פנינים ... דרוש ואגדה **י**.

תוכחה – כמטה ולא כתנין (ע"פ לקטי שיחות חב"ו עמ' 56 ואילך)

קרירות שסיבתה חמימות (ע"פ רשימת "אורא תשי"ב", רשימת חכרת כו)

חידושי סוגיות **יא**.

בענין "גמירי משמיא משקל לא שקלי"

יתלה ב' פירושים ברש"י פרשתנו לענין אופן עצירת הברד – בחקירת האחרונים לענין כללים שזוכרו בלשון "גמירי", אם הוא הלכה למשה מסיני והוי כדאורייתא או שהוא בקבלה מרבותינו והוי כדרבנן

(ע"פ לקטי שיחות ח"ו עמ' 46 ואילך)

תורת חיים **יג**.

סיוע עסקי לזולת

דרכי החסידות..... **יד**.

חלוקי דרעות בסוגי נפש הבהמית

המורד מורפס
לעילוי נשמת
האשה החשובה מרת
רחמנה חי' פחמא ע"ה
בת יכלחמ"א ר' חוב
ביסטריצקין
ולמות משפחתה שדח

"חזר ונעשה מטה" – נס או טבע?

מדוע לא מצינו שיעשה אהרן מעשה מיוחד כדי שהתנ"ך יתהפך בחזרה למטה? / מה החילוק בין הפיכת מטה
משה לנחש להפיכת מטה אהרן? / ביאור דברי רש"י על מטה אהרן על פי חילוק בין ב' סוגי נסים

"ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. כי ידבר אליכם פרעה לאמר תנו לכם מופת, ואמרת אל
אהרן קח את מטך, והשלך לפני פרעה יהי לתנין. ויבוא משה ואהרן אל פרעה, ויעשו כן כאשר
צוה ה', וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין. ויקרא גם פרעה לחכמים
ולמכשפים, ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם כן. וישליכו איש מטהו ויהיו לתנינים,
ויבלע מטה אהרן את מטותם" (פרשתנו ז, ח-יב).

ובפירושו מה שכתוב בסוף הענין, "ויבלע מטה אהרן את מטותם", מפרש רש"י:

"ויבלע מטה אהרן – מאחר שחזר ונעשה מטה, בלע את כולו".

וכוונתו בזה לחדש, שלא נחשוב שהתנ"ך שנוצר ממטה אהרן הוא שבלע את שאר התנינים
שנוצרו ממטות החרטומים; אלא שהתנ"ך "חזר ונעשה מטה", ואז – בתור מטה – בלע את
המטות של חרטומי מצרים.

ב. והנה, לפי דברי רש"י אלו "הרווחנו" לכאורה נס נוסף שהי' כאן:

מלבד הנס הראשון שהמטה נהפך לתנין, ומלבד הנס האחרון שמטה אהרן בלע את כל מטות
מצרים – התחולל נס נוסף באמצע, שהתנ"ך נהפך למטה.

ואכן, בגמרא (שבת צז, א) הובא פסוק דין ואמרו בנוגע אליו שהי' "נס בתוך נס". ויש
שפירשו בכוונת הגמרא, שמלבד הנס המפורש בכתוב, שמטה אהרן בלע את מטות מצרים, הי'
נס נוסף – זה שהתנ"ך הפך ונעשה למטה (ראה נחלת יעקב על רש"י כאן).

אך צריך ביאור, למה שתק הכתוב ולא הזכיר בפירוש פלא זה – שהתנ"ך הפך למטה? וגם
בלשון רש"י בפירושו על התורה נראה שלא עשה מזה "ענין", ולא העתיק את דברי חז"ל
המגדילים במהות הנס – "נס בתוך נס", וכיוצא בזה [אף שכן מצינו ברש"י שיעתיק לשונות
אלו לגבי מכת ברד ("נס בתוך נס" – פרשתנו ט, כד) ולגבי מכת שחין ("הרי נסים הרבה" – פרשתנו ט, ח)].

המורד מורפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנ
נלביק ב"ז תשרי התשפ"א
תנצ"ה

חלוקי דרגות בסוגי נפש הבהמית

תחלת הכל הוא שהנה"ב מטמא את השמן שהו"ע העונג, הוא לוקח מהאדם את העונג בעניני קדושה, על ידי
כך שהוא מחדיר בו עונג בעניני העולם בכלל ובכל ענינים אלו הן במדות והן במח' ודבור

חצים ואבני בליסטראות מעניני העולם

...[מלחמת היוונים] היא תמידית בכל דור ובכל אחד ואחד בפרט וכמאמר "יצרו של
אדם מתגבר עליו בכל יום", דיש בזה כמה חלוקי דרגות שונות,

יש מי שהנפש הבהמית שלו מטריד את האדם במלחמתו עמו בעניני המדות ועניני
הנהגה לזרוק בו חצים ואבני בליסטראות מעניני העולם ("וועלטליכע זאכן"), שהוא מחדיר
בו תענוג באכילה ושת"י, והעיקר בעניני הלבושים ולסלסל בשערו שיהי' כמו עמא דבר
היושבי קרנות,

והגם שהוא בן תורה הנה"ב שרוצה להכשילו גם בזה שיתגאה בתורתו הנה מוסיף לעזור
את עיני שכלו אשר אדרבא להיותו בן תורה צריך למצא טעמים לשבח בהנהגה זו,

ובזה הנה"ב צד את האדם ומכניסו לרשותו ובהיותו ברשותו אז דוחה אותו ר"ל מדחי
אל דחי,

לזרוק בהאדם מחשבות זרות ר"ל

ויש אשר כל ענין מלחמת יצרו עמו הוא בעניני המחשבה לזרוק בהאדם מחשבות זרות

סיוע עסקי לזולת

סיוע לזולת בעניני מסחר

נעם לי להודיע בשיחתי עם . . הכהן . . אשר נפגש עם כבודו מזמן לזמנים וכבודו מסייע לו בעניני מסחר ובעניני האבנים טובות ביחוד.

ובודאי למותר האריכות בגודל מעלת ענין זה וכמובא גם לפסק הלכה, ממציא לו מלאכה כו', ותקוהי שלהבא לא רק שינהג ככה אלא גם יוסיף בזה ככל האפשרי לזמנים תכופים יותר ובענינים גדולים יותר, אלא שנשען על מאמר רז"ל אין מזרזין אלא למזרזין, כותב הנני על דבר זה ולא נצרכה אלא להעדפה, וראה גם כן שולחן ערוך יורה דעה ע"פ מרז"ל שבת סג, א. פסחים נג, ב. משנה סוף הוריות, כהן קודם כו' ובכמה מקומות.

בברכה להרחבת פרנסתו הוא ואשר יקויים בה פתגם הידוע של רבנו הזקן בעל התניא והשולחן ערוך, שהשם יתברך נותן ליהודים גשמיות והם עושים מהגשמיות רוחניות ("אז השם יתברך גיט אידן גשמיות און זיי מאכען פון גשמיות רוחניות").

המצפה לבשורות טובות בכל האמור...

(אנרות קודש חיד" עמ' ע"ב)

זירוז נתינת הגמ"ח למסחר השוק

...מענין ימים אלה - להתבונן בתוכן והוראת סיפור כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר על דבר כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, בענין גמילות חסדים, וזה לשונו:

הוד כבוד קדושת הרה"ק צמח צדק הי' רגיל לראות את הוד כבוד קדושת זקנו רבינו הזקן אחרי הסתלקותו, בהקיץ או בחזיון לילה, והי' פותר לו את כל ספיקותיו בנגלה ובנסתר.

בזמן ידוע, ורבינו הצמח צדק יושב סגור בחדרו ושוקד בלימודו, נתקבצו אצלו כמה שאלות שלא ידע להכריע בהן והשתוקק במאד לראות את הוד כבוד קדושת זקנו רבינו הזקן כרגילותו, אבל לא

עלה בידו, והי' בצער גדול מזה.

פעם בהשכמה הלך הרה"ק צמח צדק להתפלל לבית הכנסת של הוד כבוד קדושת חותנו אדמו"ר האמצעי זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ובעברו דרך השוק פגע באחד מאנשי השוק, ר' מרדכי אלי שמו, איש פשוט וירא שמים, נהנה מיגיע כפו במסחר השוק, והיום הי' יומא דשוקא, ויבקש האיש מאת הרה"ק צמח צדק להלוות לו גמ"ח איזה רובלי-כסף עד הערב או [ל]מחרת [ב]בקר, כי ביום הזה הוא יכול להרויח בשוק, ויענהו הרה"ק צמח צדק כי אחרי התפלה כשיחזור לביתו יכנס אליו ויתן לו את הגמ"ח.

כשנכנס הרה"ק צמח צדק לבית הכנסת נפל ברעיונו הקדוש המאמר ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, וגם המאמר גדול גמ"ח מצדקה, ויתבונן הרה"ק צמח צדק אשר לא טוב עשה שלא נתן תיכף להר' מרדכי אלי הנ"ל את הגמ"ח שביקש, ויחזור הרה"ק צמח צדק לביתו ויקח את הסכום וילך אל השוק לחפש את הר' מרדכי אלי, וביני ביני כבר נתקבצו אנשי הכפר עם עגלותיהם וסחורותיהם אל השוק ועלה לו בטורח רב למצא את הר' מרדכי אלי ביניהם, וכשמצאו נתן לו את הגמ"ח ויחזור לבהכנ"ס להתפלל.

כשנתעטף הוד כ"ק הרה"ק צמח צדק בטלית ותפילין ראה פתאום את הוד כבוד קדושת רבינו הזקן בפנים צהובות ויאמר לו: הנותן גמ"ח לאיש ישראל בלבב שלם בלי שום פני, והעושה טובה לישראל באהבה כצויו ואהבת לרעך כמוך, שערי היכלי מעלה פתוחים לפניו. עד כאן לשונו.

והרי סיפורי נשיאי ישראל, הוראה הם לכל ההולכים בדרך ישרה אשר הורו, בתוככי כלל ישראל,

הוראה ותורת חיים, הוראה בחיים בעולם הזה וחיים בעולם הבא, וכדברי חכמים במשנתם, שגמילות חסדים אדם אוכל פירות" בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא...

(אנרות קודש חיד" עמ' ע"ב-ד)

לקראת שבת

ה

ולהוסיף, שגם בציווי ה' לאהרן נאמר "קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לַתַּנִּין" - ולא נזכר בכלל שלאחר מכן יהפוך התנין להיות מטה מחדש.

ג. והנה בסדרה הקודמת, פרשת שמות, מסופר שמשה ביקש מהקב"ה אות שיוכל לעשות בפני בני ישראל כדי שיאמינו בו, ואמר לו הקב"ה שיקח את מטהו וישליכנו ארצה - וכן עשה: "וישליכהו ארצה ויהי לנחש, וינס משה מפניו" (שמות ד, ג).

וממשיך הכתוב לספר, כיצד צוה הקב"ה את משה להחזיר את הנחש להיות מטה מחדש: "ויאמר ה' אל משה שלח ירך ואחוז בזנבו, וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו" (שם, ד).

הרי שכדי שהמטה יחזור לקדמותו הוצרכה פעולה נוספת ומיוחדת מצד משה, והכתוב מדגיש זאת כשלב מיוחד ונפרד בתוך האות שצריך משה לעשות בפני בני ישראל; ומתחזק איפוא הקושי כאן: מדוע הכתוב בפרשתנו שותק ואינו מדבר כלל על זה שהמטה חזר לקדמותו כענין מיוחד?

[לכאורה הי' אפשר לומר שהיא הנותנת, וכיון שבפרשת שמות כבר פירש הכתוב שלאחר הפיכת המטה לתנין הוא חזר ונהפך למטה על ידי אחיזת משה, הרי שמוכן מעצמו שגם בפרשתנו כן הי' וחזר התנין להיות מטה על ידי אחיזת אהרן.

אמנם מובן שדוחק גדול לפרש כן, ובפרט שמדובר בשני ענינים שונים - בפרשת שמות מדובר על אות שנדרש משה לעשות לפני בני ישראל כדי שיאמינו בו, ואילו בפרשתנו מדובר על מופת שנדרש אהרן לעשות לפני פרעה ועבדיו (ראה פרש"י שמות ד, כא)].

ד. והביאור בזה:

ענינו של "נס" ו"מופת" הוא לשנות את טבע המציאות הרגילה, ובשינוי זה יתכנו שני אופנים כלליים:

יש שהשינוי הוא בטבע הדבר עצמו, שעד עתה הי' טבעו באופן אחד ועתה נהפך על ידי הנס ונתחלף טבעו לאופן שני, באופן שמכאן ואילך הטבע השני הוא טבעו העצמי של הדבר.

וכגון האות המסופר בפרשת שמות (ד, ו-ז), שאמר הקב"ה למשה להוציא את ידו וראה לפתע כיצד "ידו מצורעת כשלג" - שצרכת זו נעשתה חלק מטבע ידו של משה, וכדי לבטלה הי' צורך בנס שני: "ויאמר השב ירך אל חיקך, וישב ידו אל חיקו, ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו";

והיינו, שבדיוק כמו שהוצרך נס כדי לשנות את ידו של משה ל"מצורעת", כך ממש הוצרך נס אחר כדי לסלק את הצרעת ותהי' היד "שבה כבשרו". וכמודגש בדברי רש"י שם שדייק מתוך לשון הכתוב שהנס השני התרחש מהר יותר מאשר הנס הראשון, ומפרש "מכאן שמדה טובה ממהרת לבוא ממדת פורענות" - ומבואר מדבריו, שלענין עצם הנס לא הי' הבדל בין השנים, וכל ההבדל הוא שהראשון הי' ל"פורענות" ולכן התעכב ואילו השני הי' ל"טובה" ולכן מיהר לבוא (ולהעיר מצפנת פענח עה"ת שם).

אמנם יש נס שאינו מחליף ממש את טבעו של הדבר, מטבע אחד לטבע שני, וכל פעולת הנס היא שאף שהדבר נשאר בעצם בטבעו הראשון, מכל מקום הוא פועל ומתנהג לזמן מסויים כאילו הי' דבר אחר.

וכמו שמצינו במכת דם, שגם לאחר שהמים "נהפכו לדם" (פרשתנו ז, יז-כ), הם נשארו במהותם העצמית בטבע המים, וכדברי חז"ל (שמו"ר פ"ט, י) שהי' יכול להיות מצב שבו יהודי ומצרי שותים מאותו כלי עצמו – ו"ישראל שותה מים והמצרי דם".

ולכן לא מצינו בסיום זמן המכה שהיו צריכים לרוקן את כל הדם, וגם לא מצינו שהיתה פעולה מיוחדת שעשה משה או אהרן כדי שהדם יחזור ויהפוך למים –

כי באמת כל הזמן נשארו המים במצבם העצמי, והמכה חידשה רק שלזמן מסויים הם יהיו ויורגשו כ"דם"; ובכן, מיד כשהסתיים זמן המכה "שב היאור לקדמותו" (כדיוק לשון רש"י בפרשתנו ז, כה), בדרך ממי"א, ללא צורך בפעולה נוספת.

ה. ומעתה יש לומר, שזהו ההבדל בין שני המאורעות – המאורע שהי' בפרשת שמות עם מטה משה, והמאורע שהי' בפרשתנו עם מטה אהרן:

בפרשת שמות מפרש רש"י, שזה שהמטה של משה נהפך לנחש הי' בתור רמז למשה – "שסיפר לשון הרע על ישראל, ותפס אומנותו של נחש",

וכיון שהיתה כוונה מיוחדת לרמוז למשה את ענין ה"נחש", לכן נהפך מטה משה ונשתנה טבעו לגמרי לטבע של נחש ממש. וכשרצה משה לחזור ולהשתמש בו בתור "מטה", הוצרך לעשות פעולה וגם חדש – להפוך ממהות "נחש" למהות "מטה";

אמנם בפרשתנו, הרי לפי "פשוטו של מקרא" לא מצינו כוונה מיוחדת בזה שמטה אהרן נהפך ל"תנין" דוקא, ולפי פשוטו נראה שכל הענין כאן הי' להראות בפני פרעה ענין של "מופת" המורה על גדולת ה' וכחו, ואין כ"כ נפק"מ כיצד בדיוק.

ולכן, לא הי' צורך שמטה אהרן באמת יהי' ל"תנין" באופן שלם ויתחלף טבעו, אלא די בעצם ה"מופת", שהמטה פועל כמו תנין לזמן מסויים – ובסיום הזמן חזר בדרך ממי"א לטבעו העצמי כ"מטה".

ומיושב איפוא למה אין הכתוב עושה "ענין" מזה שהתנין נהפך למטה וגם בדברי רש"י לא הדגיש שיש בזה נס מיוחד – כי בדרך הפשט זה שהתנין חזר ונהפך למטה לא הי' בגדר "נס" אלא ענין טבעי, ובדוגמת זה שהדם חזר ונהפך למים בסיום מכת דם שלא הי' בזה "נס" נוסף אלא שבסיום הזמן חזר הדבר מא"י לטבעו העצמי.

[אמנם להעיר שבדרך המדרש (שמו"ר פ"ט, ד. ועוד) כן מצינו ענין מיוחד בזה שמטה אהרן נהפך ל"תנין" דוקא, ששייך לזה "שפרעה נדמה לתנין, שנאמר 'התנים הגדול הרוכז בתוך יאוריו'" (יחזקאל כט, ג). וראה גם בכלי יקר על אתר שהאריך בזה. ואם כן, לפי דרך המדרש יש מקום לומר שאכן נהפך המטה ל"תנין" באופן שנתחלף טבעו ממש.

אך ברש"י עה"ת לא הובא מדרש זה, ולכן ב"פשוטו של מקרא" יש לומר כנ"ל שלא הי' בזה ענין עצמי אלא "מופת" זמני. ודו"ק].

נמצא, כנ"ל, שבמאורע ד"לא הגיע" מתגלה נס מופלא יותר, מ"מ, מצד סדר ההנהגה דרחמנא ("משקל לא שקלי"), הרי נטילת המטר לאחר הבראו היא פלא גדול יותר מהשאתו תלוי – כאשר הוא עודנו במציאותו. ומעתה נימא איפכא, דדוקא משום "לא עביד ניסא למגנא" הקושי הוא בפירוש הב' שהנס בו גדול יותר ע"פ כללי שמיא, והוא למגנא.

אמנם, עדיין אין לומר דהצדק מוחלט עם פי' הא' (ואלמלא כן היה רש"י מסתפק רק בו, כנ"ל), והוא לפי שכאן באנו לחקירת השדי חמד הנ"ל, אי "גמירי" היינו הלכה למשה מסיני ורב כחו כדאורייתא, או דהוי רק בקבלה מחכמינו וכחו כדינא דרבנן. כי אם תמצי לומר ש"גמירי" אינו ענין הבא למשה מסיני, הרי שנטילת המטר לאחר שניתן – "משקל שקלי" – אינה מושללת כ"כ, בהיות הכלל "משקל לא שקלי" ענין של "גמירי" מדרבנן בלבד; ולפ"ז נמצא, שבנטילת המטר אין הנס מופלא כ"כ – גם מצד כללי התורה. וביחס לזה, הנס ד"לא הגיע" הוא פלא גדול יותר, וממילא הוא "ניסא למגנא". אמנם, הפי' הא' ס"ל דדברים שעליהם נאמר "גמירי" יש להם כח של הלכה דאורייתא, ולפ"ז בודאי הנס "לא הוצק" הוא פלא גדול יותר מהנס "לא הגיע", ולפיכך עדיף לפרש "לא הגיע".

אמנם, לכאור' יש לדחות, כי אימתי יש מקום לחלוקה בתוקף דבר שאמרו עליו

"גמירי", במילי דהלכתא, אבל הכא הוא גילוי מילתא ובירור (של הנהגה), ולמאי נפק"מ מי גילה לנו שכן נוהגים למעלה, אם חז"ל או למשה מסיני, סוף כל סוף הדבר הוא בודאות בתוקף הכי מוחלט. אבל באמת אי"ז קושיא, כי מהות של נס הוא דבר ההפוך מן המסתבר ע"פ שב"א האדם (וכמפורש גם בנוגע למכות מצרים דבהו עסקינן, ראה פרשתנו ח, טו. יח. ועוד), וא"כ מובן שכלל שיהיה הדבר מושלל יותר בשכל כן יגדל הנס שבו [ועיי' שו"ת הרשב"א סי' תיח, דיש מגדולי ישראל שסברו דיש הגבלה בניסים וא"א שיהיו דברים הנמנעים מכל הגיון, כי "יש לנמנעות טבע קיים בחיק הבורא" (אלא שהמסקנא לא כן, עיי"ש ובספר החקירה להצ"צ ח"ג פ"ה)]. וה"ה הכא, דהפלוגתא גבי "גמירי" דענינו נוגעת לידע עד כמה פשטות הדבר גדולה יותר, כלומר שאם הוא הלכה למשה מסיני הרי הנהגה זו פשוטה וידועה יותר מאשר אם היא גלוי דרבנן [וכעין הא דכתובות פד: "טעה בדבר משנה חוזר", דהלכה שבמשנה ידועה ופשוטה יותר לכל עד שטעות בה לא הוי כלל בגדר טעות המתקבלת, וע"ד החילוק בין "שקר" ל"שוא", אשר אין דבר נקרא "שוא" אלא אם הוא ההיפך ממה ש"גלוי וידוע (לכל הפחות) לשלשה בני אדם משאר העם", ואין די בכך שהדבר ידוע לכל "החכמים בעלי שכל ומדע", רמב"ם ספ"ה מהל' שבועות, ועיי' ברדב"ז שם].

מתכת" אלא שכאן נעשה הנוזל מן האד), וכאן לא הפך עוד האד לנוזל כי נפסקה המכה.

ויובן בהקדים, די"ל שלא בא רש"י רק לרדן בפירוש התיבה "נתך", אם משמעה "הגיע" או "הוצק" ונשפך, ובזה יתפרש שכוונת הכתוב היא שלא הגיע או לא הוצק ונשפך לארץ (דלפ"ז אין מובנת אריכות לשונו, וכן מהו שהביא חבר לפי' הב' מכתוב דמיירי בהתכת כסף דוקא, דהתם ההתכה הוא ל' המסה ושינוי מבלתי נוזל לנוזל, וטפי הו"ל להביא דוגמא מכתובים דמיירי בדומה להכא, בשפיכת דבר שהוא נוזל מעיקר, שנקטו נמי בל' "התכה" – שמואל-ב כא, י. איוב ג, כד; והתם יתפרש נמי כהכא ד"התכה" היינו שפיכה (ולא המסה). ותו, למה לא נסתפק רש"י בפירוש אחד העולה יפה בפשט, כדרכו בזה), אלא רצה בדבריו לבאר יותר תוכן המאורע המתואר בכתוב, דהנה בעצירת מטר בדרך הרגיל ע"פ הטבע טיפות המטר המצויות כבר באויר, שנעשו כבר למציאות "מטר", יורדות עד לארץ, אבל מאחר שבנדוד התפלל משה לעצירת הברד תוך כדי ירידתו, ומאידך מובן שתיכף כשנתקבלה תפילתו נפסקה המכה לאלתר, דרוש בירור בהבנת הכתוב מה אירע לטיפות המטר שהיו באמצע דרכן. וע"ז הביא ב' ביאורים איך השמיענו הכתוב בלשונו תוכן המאורע, ובכל אחד מהביאורים יתרון על זולתו (וכידוע שדוקא ככה"ג דרכו של רש"י להביא ב' פירושים), כדלהלן, דלפי' אחד "לא הגיע", היינו שהיה נס חדש דאף אותן שבאויר נעמדו במקומן ולא המשיכו ירידתן (עד בוא עת המטר, כבפשטות,

אבל עיי' ברכות נד:), ולפי' שני "לא הוצק", היינו שאף שכבר נעשו טיפות אלו באויר למציאות של מטר ונוזל, שוב חזרה ואבדה מהן תכונה זו וחדלו מלהיות דבר הניצוק (ולהכי הביא הדוגמא דהתכת כסף דוקא, למימרא דכאן היתה פעולת שינוי הפוכה מהמסה – לא נתך – שנשתנה הנוזל לדבר בלתי נוזל, וק"ל).

והיתרון בפי' הב', דהנה במה שנותר המטר תלוי באויר (למרות טבע ירידתו) עד בוא זמן המטר במצרים, שהוא לעתים רחוקות ביותר (רש"י ויגש מז, י) – גדולה מידת הנס (במקום ובזמן) יותר מבסילוק המטר מן העולם ברגע אחד ובזה תם הדבר, וא"כ קשה מצד הכלל (ראה דרשות הר"ן ד"ח הקדמה הא') "קוב"ה לא עביד ניסא לאמנא", לאיזה צורך היה נס גדול ולא די בפעולה שיחדול להיות "מטר" כפי' הב' ובזה יתום הנס ההכרחי.

איברא, דגרסי' בתענית כה. "גמירי, [משמאי] מיהב יהבי משקל לא שקלי (כתר דיהבי. רש"י), פירוש, דאם כבר ניתן דבר מלמעלה, כלומר שהדבר נוצר ונעשה למציאות בעולמנו זה – אין נוטלים אותו מלמעלה בחזרה, היינו שאין מפקיעים ממנו את קיומו ומציאותו. ולהכי כאשר באופן יוצא מן הכלל (כמו בנס הב' שאירע במעשה דר' חנינא בן דוסא בש"ס שם), ניטל מלמעלה דבר לאחר שניתן, נכנס הדבר בגדר נס מופלא וגדול ביותר. ומעתה נמצא בהיפוך, דדוקא נטילת המטר לגמרי וביטול מציאותו (כפירוש הב') הן נס מופלא וגדול יותר מאשר השארו תלוי בחלל העולם שלא ע"פ טבע (כפירוש הא'). ואף שע"פ כללי הטבע שבעולם

איך היתה יוכבד דודתו של עמרם?

ויקח עמרם את יוכבד דודתו
אחת אביו: בת לוי, אחות קרת
(ו, כ. רש"י)

ביארו המפרשים (רא"ם, גו"א, ועוד), שמאחר שבכל התורה כולה פירוש "דודתו" הוא "אשת אחי אביו" (ראה אחרי יח, יד), בא רש"י לשלול פירוש זה, ולפרש שכאן הכוונה לאחות אביו.

וקשה: מדוע הוכרח רש"י להוציא את הפירוש מפשוטו? והרי אפשר לפרש שיוכבד היתה גם אשת אחי אביו של עמרם (בנוסף להיותה אחות אביו), דאפשר לומר שלוי נשא שתי נשים, ואחד מאחי קרת, שהיה אחי יוכבד רק מאביו – נשאה לאשה (כדין בן נח המותר באחותו מאביו), ולאחר מכן גירשה, ונישאה לעמרם בן אחי (ואף שחידוש הוא שיוכבד נישאה כבר לפני נישואי' לעמרם, מ"מ הרי זה יותר פשוט מלחדש פי' חדש במלה "דודתו", שאין לו אח ורע בכל התנ"ך).

וי"ל הטעם דאפ"ל כן: כוונת הכתוב בתיבת "דודתו" היא להגיד שבחה של יוכבד ביחוסה, ואם נפרש שפירושה אשת (גרושת) אחות אביו, הרי אין זה שבח אלא גנאי. ולכן הוכרח רש"י לפרש כאן תיבת "דודתו" בדרך שונה מבכל התורה.

עדות והתראה במכות

וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור
שהיתה המכה משמשת רביע חודש ושלושה
חלקים ה' מעיד ומתרה בהם
(ו, כה. רש"י)

הלשון "מעיד ומתרה" צריך ביאור, דלכאורה לשון עדות נופל על דבר שכבר קרה בעבר, ולא על דבר שיתרחש בעתיד, שעליו נופל רק הלשון "מתרה".

הסיבה שלשון עדות אינו נופל על דבר שיתרחש בעתיד היא מכיון שעדות היא בוודאות, ודבר שעדיין לא התרחש – אין ודאות שאכן יקרה; אבל דבר שבוודאי יתרחש – נופל עליו לשון עדות גם קודם שקרה. משא"כ התראה – ענינה אזהרה שאם יעשה כך וכך יענש, אבל אין ודאות שהעונש אכן יתרחש.

וזהו ביאור הכפילות בלשון רש"י:

במכות היו ב' סוגים – יש מהן שהיו עונש על הנהגתו של פרעה בעבר (כמו מכת דם, דכתיב בה "והנה לא שמעת עד כה"), וא"כ היתה ודאות שיבואו, ועליהן קאי הלשון "מעיד"; ויש מהן שהיו אזהרה על העתיד, שאם לא ישלח את בני' יענש, כמו מכת צפרדע שנאמרה בלשון תנאי "אם מאן אתה לשלח", ועל מכות אלו קאי הלשון "מתרה".

ביאורים בעניני הפרשה על דרך ההסידות

המדרש
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יהודה לייב ב"ר
מרדכי אברהם ישעי'
ע"ה נפטר
מזכור ביק אברהם יצ"ע
נלב"ע י"ד ניסן ה'תשפ"ב
הנעברה

האם נכון לשאול על הנהגת ה'?

מדוע דווקא משה הקשה על הנהגת השי"ת? / באיזה אופן עברו האבות ומשה את השי"ת? / איזו גזירה התבטלה במתן תורה? / ואיך יכולים לחבר את ההפכים?

בירור מענה השי"ת למשה בריש פרשתנו

בסיום הפרשה הקודמת הקשה משה רבנו כלפי הנהגת הקב"ה: "ה', למה הרעתה לעם הזה, למה זה שלחתיני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך". כיצד יתכן, שמשליחות הקב"ה שמטרתה גאולת מצרים, תהי' תוצאה של העמקת קושי השעבוד?!

וכמענה לקושי' זו, אמר לו הקב"ה "וארא אל אברהם אל אברהם אל יצחק ואל יעקב" וגו', וביארו במדרש (שמות רבה פ"ו, ד):

"חבל על דאבדין ולא משתכחין, הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב . . ולא הרהרו אחר מדותי". וכמו למשל כאשר "אמרתי לאברהם קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה", אך בפועל "בקש לקבר שרה, ולא מצא עד שקנה בדמים", ואף על פי כן, לא הקשה אברהם קושיות "ולא הרהר אחר מדותי".

ואילו אצל משה, כאשר הייתה לו קושי' על הנהגת הבורא ית', מיד הקשה כיצד יתכן שאינו רואה את התגשמות דבר ה'. והי' לו ללמוד מן האבות שלמרות הנסיונות לא עוררו קושיות.

ובאמת דבר זה צריך עיון, כי הלא משה רבנו הי' במדריגה נעלית יותר מן האבות, שהוא הי' דור השביעי מאברהם אבינו, ועליו אמרו (ויקרא רבה פכ"ט, יא) "כל השביעין חביבין". וכיצד יתכן שדווקא הוא שאל על הנהגת ה'?

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

המדרש
לעילוי נשמת
הרב שמעון ב"ר מנחם
שמואל חור ה"ח ע"ה
רבינו
נפטר כ" כסלו ה'תשפ"ב
הנעברה

בענין "גמירי משמיה משקל לא שקלרי"

יתלה ב' פירושים ברש"י פרשתנו לענין אופן עצירת הברד – בחקירת האחרונים לענין כללים שנוכרו בלשון "גמירי", אם הוא הלכה למשה מסיני והי' כדאורייתא או שהוא בקבלה מרבנותינו והי' כדרבנן

רש"י בפרשתנו גבי נס הברד. דעל הפסוק "ומטר לא נתך ארצה", גבי עצירת מכת "ברד", פירש רש"י ב' פירושים לתיבות "לא נתך": "לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ, ודומה לו ותתך עלינו האלה והשבועה דעזרא (דניאל ט, יא), ותגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חברו בחלק (באה משורש) כהתוך כסף (יחזקאל כב, כב), לשון יציקת מתכת. ורואה אני את דבריו (וראה לדבר) כתרגומו: ויצק (ויקהל לו, לו. ועוד) ואתיך, לצקת (פקודי לח, כז) – לאתכא. אף זה לא נתך לארץ – לא הוצק לארץ". היינו, דלפירוש הראשון "נתך" משמעו "הגיע", והוספת הכתוב "לא נתך" ארצה" היינו שגם טיפות המטר שכבר היו מצויות אז באויר לא הגיעו אל הארץ, כי נפסקה המכה. ולפירוש הב' "נתך" הוא מלשון "התכה", ומשמעו הפיכת דבר למציאות נזול, לדבר הנשפך והניצוק (כמו "הצקת

בכמה כללים והלכות בש"ס מצינו שנאמרו בלשון "גמירי" (כגון הדין "גמירי מעלין בקודש ואין מורידין" המובא בשד"ח שבסמוך), וחקר בזה בעל השדי חמד (כללים ג, מז) "גמירי, כי אתמר בש"ס האי לישנא נראה מדברי הרב ארעא דרבנן במערכת המ"ם אות שפ"ה דאינו אלא מדרבנן . . ולעומת זה נראה מדברי הרב מוה"ר"ך רפאפורט בשו"ת מים חיים חיו"ד סי' מ"ט דכל גמירי הוא הלכה למשה מסיני...". פירוש דיש לדון האם הלשון "גמירי" משמעו שהוא מקובל אצלנו למשה מסיני וחמור כדינא דאורייתא, או שהוא מסורת מפי חכמים וכחו רק כדינא דרבנן. עיי"ש שהאר"ך בראיות מכל הש"ס לכאן ולכאן.

ונראה לבאר בדרך חידוש דמצינו לתלות בחקירה זו – ב' דרכים שהזכיר

תוכחה – כמטה ולא כתנין

ויבלע מטה אהרן את מטותם
מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כולן
(ז, יב. רש"י)

יש לבאר הרמז בזה שבליעת המטות
ע"י מטה אהרן היתה "מאחר שחזר ונעשה
מטה", ולא בהיותו תנין:

אמרו חז"ל (סוטה מז, א) שבשעה שהאדם
עוסק בקירוב חבריו לעניני תורה ומצות,
יש לו לעשות זאת בדרך של "ימין מקרבת",
להראות לו פנים ולהתנהג אתו בדרך של
קירוב.

אך לפעמים, כאשר חבריו שקוע לגמרי
בענינים גשמיים וחומריים, ואינו מרגיש
כלל גודל ריחוקו מהשי"ת - צריך לדבר
אליו קשות תחילה, כדי לשבור את חומריות
הגוף, ואז יתגלה הטוב שבנפשו פנימה, ויבין
את גודל ריחוקו מהשי"ת, וכמאמר הזה"ק
(ח"ג קסח, א) "גופא דלא סליק ב' נהורא
דנשמתא מבטשין לי".

וע"ז באה הוראה נפלאה מדברי רש"י,
שגם כאשר מוכרח אדם "לבלוע" את זולתו
ולהוכיחו בדברים קשים, עליו לעשות זאת
כ"מטה" ולא כ"תנין":

מטה הוא חפץ דומם, שאין בו רגש כלל,
משא"כ תנין טבעו להזיק מתוך כעס. וזוהי
ההוראה בנדו"ד, שהתוכחה צריכה להיות
שלא מתוך רגש של כעס, אלא כ"מטה",
היינו שאינו עושה כן מתוך רצון ותאוה,
אלא אך ורק כי זהו האופן היחידי לקירוב
חבירו.

קרירות שסיבתה חמימות

ויהי כרד ואש מתלקחת בתוך הברד
נס בתוך נס, האש והברד מעורבין
(ט, כד. רש"י)

יש לבאר בדרך החסידות הטעם שהלקה
הקב"ה את המצרים דוקא באופן זה, שהאש
והברד היו מעורבין זב"ז:

קליפת פרעה ומצרים היתה מדת הגאווה,
כמ"ש בהפטרות פרשתנו על פרעה "אשר
אמר לי יאורי ואני עשיתני" (יחזקאל כט, ג).

והנה דרך בעל גאווה הוא להתנהג לזולתו
בקרירות ובלי רגש. והי' מקום לחשוב,
שהטעם להנהגה זו הוא משום שטבעו הוא
להיות בקרירות לגבי כל דבר. אך האמת
היא להיפך, שהקרירות ביחס לזולת סיבתה
היא חמימות ביחס לעצמו, דמכיון שמרגיש
ואוהב את עצמו מאד ושקוע בעצמו לגמרי,
לכן ה"ה מתנהג עם חבריו בקרירות.

ומאחר שהמצרים לקו במדת הגאווה,
שיש בה קרירות וחמימות ביחד - הלקה
אותם הקב"ה באש וברד מעורבין זב"ז, מדה
כנגד מדה.

לקראת שבת

עבודה של חכמה, חסד, גבורה ותפארת

ותחילה יש לבאר את מדריגת עבודתם של כל אחד מן האבות הקדושים, וכיצד הייתה
דרך עבודת השי"ת של משה רבנו.

כי הנה, לכל אדם יש כוחות בנפשו, ובהם כוחות שכליים, וגם "מידות" שהם רגשות
הלב. המידות נחלקות לשלשה "קווים" כלליים, שהם "חסד", "גבורה" ו"תפארת". החסד
הוא עניין הקירוב והשפעה והאהבה, הגבורה כוללת פחד ויראה וכדומה, והתפארת כוללת
יחדיו את החסד והגבורה, וכמו עניין הרחמים שמצד אחד לוקח בחשבון שהזולת אינו ראוי
לקבל, ויחד עם זאת מתעורר ברחמים ומשפיע גם אליו.

את **אברהם** אבינו כינה השי"ת "אברהם אוהבי" (ישעי' מא, ח) משום שעיקר עבודתו הייתה
בסגנון של "חסד", באהבת השי"ת. גם הנהגתו עם בני אדם הייתה באופן של חסד, והי'
גומל חסדים עם הבריות בגשמיות וגם ברוחניות.

אודות **יצחק** נאמר (ויצא לא, מב) "ופחד יצחק", שעבודתו את השי"ת הייתה מתוך פחד
ויראה, וגם בנוגע לענייני העולם הי' נוהג באופן של "גבורה", ולא הי' יכול לסבול כלל
עניינים של רע. ולכן, מצינו שכהו עיניו מעשן העבודה זרה של נשי עשו (תולדות כז, א
ובפרש"י), כי עיניו לא היו יכולות לסבול עניין של רע כלל.

עבודתו של **יעקב** הייתה באופן של "תפארת", התכללות מחסד וגבורה יחד, ולכן מצינו
בו שאמר "אלקי אבי, אלקי אברהם ופחד יצחק הי' לי" (ויצא לא, מב), כי אצלו התחברו
והתכללו יחד החסד והגבורה, מידותיהם של אברהם ויצחק.

לעומת האבות שעיקר עבודתם הייתה במידות שבלב, הרי משה רבנו הי' בבחינת
"חכמה", ולכן התורה שהיא חכמתו של הקב"ה ניתנה על ידו דווקא.

מדוע נקראת התורה על שמו של משה?

והנה, מובן וגם פשוט, שאין זאת שהאבות לא עבדו את עבודת השכל, ואין זאת שמשה
רבנו לא עבד את השי"ת עם מידותיו.

וכן מצינו מפורש בנוגע לאבות שלמדו תורה: "שזימן הקב"ה לאברהם אבינו ב' כליותיו
כשני חכמים, והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה" (אבות דר"נ ריש פל"ג),
היינו את חכמת התורה. ועוד אמרו חז"ל (יומא כח, ב) ש"מימיהן של אבותינו לא פרשה
ישיבה מהם" והיו לומדים תורה, "אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הי'", וכן יצחק ויעקב.

כמו כן, מפורש שמשה רבנו עבד בעבודת המידות שבלב, הן בקו החסד כמו שנאמר
(שמות ב, יא) "וירא בסבלותם", ששם את עיניו וליבו לכאוב את כאבם של בני ישראל, והן
בקו הגבורה, כאשר הרעים על יהודי שהרים את ידו על חברו "רשע למה תכה רעך" (שם, יג).

אמנם, אף על פי שהאבות ומשה היו עוסקים הן בלימוד התורה בשכל וחכמה והן
בעבודת המידות, מכל מקום עיקר עבודת האבות הייתה עם המידות, ועל שמן נקראו

“אברהם אוהבי” וכיוצא, ועיקר עניינו של משה הוא חכמה, והתורה נקראת על שמו כמו שנאמר “זכרו תורת משה עבדי” (מלאכי ג, כב).

מה גרם למשה להקשות על השי"ת?

ומחילוק זה שבין האבות הקדושים למשה רבנו בסגנון עבודתם, נבע גם ההבדל בעניין הנהגתם כאשר נתעוררה תמיהה על הנהגת השי"ת:

כאשר הבחינו האבות בהנהגה של השי"ת שאין הם מבינים אותה, הרי מצד הלב שאוהב את ה' וירא ממנו, נהגו לקבל את הדברים בלא קושיות.

אמנם, כאשר עובדים את השי"ת מצד השכל, הרי טבעו הוא לרצות להבין כל דבר, וכאשר יש דבר בלתי מובן בהנהגת השי"ת, הרי זה מפריע לו להמשיך בעבודתו.

ומטעם זה הקשה משה “למה הרעותה לעם הזה”, רצונו הי' להמשיך בעבודת חכמה דקדושה, אך עניינים בלתי מובנים מפריעים לו בזה, וממילא הוא שואל ומקשה ומבקש יישוב.

אני הוי' – למעלה מן הטבע

ומעתה יש להבין ולהעמיק במענה הקב"ה על קושיית משה: “וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה', וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל-שדי ושמי ה' לא נודעתי להם”.

בפסוק זה מודיע הקב"ה למשה, שבמשך כל הדורות הרי “שמי הוי' לא נודעתי להם”, ואילו מעתה ואילך, כאשר נתבשרו שעומדים הם להיגאל, ולקראת מתן תורה על הר סיני, הנה “ויאמר אליו אני הוי'”, שמתחיל גילוי בעולם באופן של “אני הוי'”.

ביאור העניין:

שמותיו של הקב"ה מורים על אופן התגלותו בעולם. שם “אלקים” מורה על התגלות ה' בעולמות באופן מוגבל ומדוד. כאשר השי"ת מתעלם מן העולם ומתגלה רק באופן מצומצם, בשם “אלקים”, אזי נראה העולם כמתנהג על פי הטבע. באמת, הרי הטבע עצמו הוא ממנו ית', והשי"ת עצמו מנהיג את העולם, אלא שכאשר הקב"ה מתגלה באופן מצומצם, הרי הדבר אינו נראה במוחש, ויכולים לטעות שהוא מתנהג ח"ו מעצמו. ולכן “אלקים” הוא בגימטריא “הטבע” (פרדס שייב פ"ב), כי משם זה נהיית הנהגת הטבע.

לעומת זאת, שם “הוי'” מורה על התגלות ה' בעולם באופן בלתי מצומצם ומוגבל, ונגלה לכל שהוא ית' מנהיג את העולם, והדבר מתבטא בהנהגה של נס ושידוד דרכי הטבע וכיוצא בזה.

אחד מן ההבדלים בין התגלות של שם “הוי'” להתגלות של שם “אלקים”, הוא שכאשר

שם אלקים מתגלה בעולם, והעולם מתנהל על פי דרכי הטבע, הרי כל נברא ונברא מוגבל בהגבלותיו שעל פי הטבע. כל נברא מובדל מזולתו בהגדרותיו, ואינו יכול לפרוץ מהם ולעשות היפך טבעו.

לעומת זאת, בשם הוי' אין הגבלות הטבע. בהתגלות שם הוי' הרי “הי' הוה ויהי” כאחד” (זח"ג רמז, סע"ב. ועוד), שעניינים הפכיים לגמרי מתאחדים ומתחברים יחד, כי הלא לגבי הבורא ית' אין שום הגבלות והוא יכול לחבר ההפכים ולאחדם כאחד.

חיבור עליונים ותחתונים

התגלות שם “הוי'” בעולם התחילה במתן תורה, וגם כהכנה לזה, מעת שנתבשרו בני ישראל על יציאתם ממצרים בכדי לקבל את התורה על הר סיני.

על כך אמרו במדרש (ראה שמו"ר פ"ב, ג) שעד מתן תורה הייתה גזירה מאיתו ית': “השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם”, ענייני “שמים” ורוחניות אינם יורדים לעולם הגשמי, וענייני “ארץ” וגשמיות אינם מתעלים לקדושה. ובמתן תורה בטלה הגזירה, כאשר נתגלה השי"ת בעולם וניתן הכח לזכך ולקדש את הדברים הגשמיים על ידי עבודת ה' וקיום המצוות בדברים גשמיים (ראה בארוכה לקו"ש ח"ג פ' יתרו).

והנה, דבר תחתון וגשמי מוגבל בעצם היותו גשמי ונחות, ומצד טבעו אי אפשר לו להתעלות ולהתקדש. ומה שממתן תורה ניתן לו הכח והאפשרויות להתקדש, היפך טבעו, הרי זה מחמת גילוי שם הוי', שעל ידו אפשר לחבר את ההפכים.

וזאת אשר הודיע השי"ת למשה, שעד עתה נתגלה בעולם רק שם אלקים (וכן לאבות בשם שד"י, כמפורש בכתוב כאן, וגם הוא מורה על הצמצום – “שאמרתי לעולמי די”) (בראשית רבה פמ"ו, ג. חגיגה יב, א), ואילו מעתה, לקראת מתן תורה מתחיל גילוי שם “הוי'”.

ועל כן, מכיוון שנתגלה שם הוי', הרי אין האדם יכול להגביל את עצמו ולומר שטבעו באופן מסויים ואין הוא יכול לכלול גם עניינים שהם היפך טבעו, אלא אפשר לדרוש ממנו לעבוד את השי"ת גם בעניינים שאינם מתאימים לטבעו, מצד גילוי שם הוי' שמאחד את ההפכים.

וממילא אין משה יכול להקשות ולשאול על הנהגת השי"ת, כי אמנם מצד השכל עניין כזה מפריע להמשיך בעבודת השי"ת, אך מעתה גם יהודי שעבודתו היא שכלית יכול וצריך לכלול גם את מעלת העבודה שמצד רגש הלב שאין בו קושיות ושאלות, אף שהוא היפך השכל לכאורה, וזאת על ידי גילוי שם הוי' שמחבר את ההפכים.

וגם זה נכלל בחיבור עליונים ותחתונים שהי' במתן תורה. כי הרגשות הם התחתונים והכוחות הנמוכים שבאדם, ואילו השכל הוא ה“עליונים” והכוחות הנעלים שבאדם. וכאשר נעשה חיבור ביניהם לקראת מתן תורה, אז יכול השכל להתאחד עם הרגש, באופן שגם האיש השכלי לא יקשה קושיות על השי"ת אלא יקבל את הדברים בקבלת עול מוחלטת.